

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ВИГОВСЬКИЙ ВОЛОДИМИР ГЕОРГІЙОВИЧ

УДК 336.078.3 (043.3)

**РОЗВИТОК АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ
КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Спеціальність 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Житомир – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Житомирському державному технологічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Петрук Олександр Михайлович
Житомирський державний технологічний
університет,
завідувач кафедри фінансів і кредиту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Крутова Анжеліка Сергіївна
Харківський державний університет
харчування та торгівлі,
завідувач кафедри фінансів, кредиту та аналізу

кандидат економічних наук, доцент
Гордополов Володимир Юрійович
Київський національний
торговельно-економічний університет
доцент кафедри фінансового аудиту

Захист відбудеться “19” вересня 2017 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.052.01 у Житомирському державному технологічному університеті за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Чуднівська 103, ауд. 233.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Житомирського державного технологічного університету за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Чуднівська 103.

Автореферат розісланий “17” серпня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради, д. е. н., проф.

О. А. Лаговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В сучасних кризових умовах комерційні банки характеризуються низькою кредитною активністю, що пов'язано зі скороченням капіталу в результаті збільшення витрат на формування резервів та необхідністю додаткової докапіталізації, підвищенням вимог регулятора до системи оцінки кредитних ризиків, погіршенням платіжної дисципліни позичальників. Так, за даними Національного банку України¹, за підсумками 2016 року, фінансовий результат діяльності банків України склав -159,4 млрд. грн., а частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів – 24,2%. Частково зростання кризових явищ у банківській системі обумовлено впливом макроекономічних факторів та погіршенням економічної і політичної ситуації в країні. Це призвело до зниження якості кредитного портфеля банківських установ і зростання рівня проблемних кредитів, що вимагає трансформації існуючих підходів до формування кредитних відносин з позичальниками та оцінки кредитоспроможності в напрямку зниження можливих банківських ризиків. В сучасних умовах оцінка кредитоспроможності позичальника є важливим інструментом для ідентифікації, аналізу та управління кредитними ризиками, що висуває нові вимоги до аналітичного механізму банківського менеджменту та його обліково-інформаційного, організаційного та методичного забезпечення.

Проблемні питання теорії та методики оцінки кредитоспроможності позичальника досліджували провідні іноземні та вітчизняні вчені: Т. Андрушків, Е. Альтман, А. Бітті, Е. Брігхем, Т. Васильєва, О. Васюренко, Е. Ваухем, В. Вітлінський, Н. Внукова, В. Галасюк, Л. Гапенські, А. Герасимович, В. Гордополов, Д. Гелей, А. Єпіфанов, І. Замула, Ф. Захер, Т. Карлін, М. Кроухі, А. Крутова, О. Лаврушин, А. Макмін, Н. Маслак, Ю. Мороз, О. Олійник, Г. Панова, О. Петрук, Л. Примостка, П. Рассел, М. Роберт, П.С. Роуз, М. Савлук, Дж. Сінкі, О. Терещенко, С. Хасянова та інші. Однак, незважаючи на значний науковий доробок вчених, невирішеними залишаються питання оцінки кредитоспроможності позичальника із врахуванням позабалансових ризиків, які супроводжують кредитні операції. Існує об'єктивна необхідність у формуванні та розвитку аналітичного механізму оцінки кредитоспроможності позичальника, удосконаленні його методичного забезпечення в напрямку врахування вітчизняної практики банківництва та прогресивних зарубіжних методик. Потребують додаткових досліджень питання формування достатньої та повної інформаційної бази для реальної оцінки кредитоспроможності, включаючи дані позабалансового обліку; уточнення рівнів нормативної регламентації оцінки кредитоспроможності позичальника та розробка напрямів її удосконалення на національному та внутрішньому рівнях. Таким чином, необхідність дослідження питань удосконалення аналітичного забезпечення оцінки

¹ Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2017 року. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442.

кредитоспроможності суб'єктів господарювання з врахуванням позабалансових ризиків обумовлюють вибір теми, мети та завдань дисертаційної роботи, свідчить про її актуальність, теоретичну та практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Житомирського державного технологічного університету за темою: «Організаційно-методичні аспекти управління активами та пасивами комерційного банку» (номер державної реєстрації 0113U003688). У межах теми автором проведені дослідження, пов'язані з розробкою бально-рейтингової моделі оцінки кредитоспроможності позичальника, яка враховує вплив позабалансових ризиків на формування інтегрального показника кредитоспроможності.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних та організаційних положень аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи та розробка практичних рекомендацій, спрямованих на його удосконалення.

Для досягнення визначеної мети у процесі дослідження вирішувались такі завдання:

- поглибити теоретичні засади кредитоспроможності на підставі оцінки наукових підходів до розкриття її змісту та удосконалення класифікації;
- запропонувати порядок вибору методологічного підходу до формування методики аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи;
- обґрунтувати основні методи аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника та визначити перспективні напрями їх імплементації у вітчизняних банках;
- поглибити підходи до класифікації банківських ризиків, визначити місце позабалансового ризику у цій класифікації та уточнити його сутність;
- проаналізувати сучасний стан кредитної активності комерційних банків та виявити основні проблеми банківської системи України в сфері кредитування;
- сформувати механізм аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи та уточнити його елементний склад;
- дослідити обліково-інформаційне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника та удосконалити склад і структуру його внутрішніх і зовнішніх джерел з врахуванням позабалансових ризиків;
- обґрунтувати методичний інструментарій та удосконалити методику аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника з врахуванням позабалансових ризиків;
- розробити методичний підхід до прогнозування інтегрального показника кредитоспроможності позичальника з врахуванням позабалансових ризиків;
- удосконалити організаційне забезпечення оцінки кредитоспроможності

позичальника;

- виділити рівні нормативної регламентації оцінки кредитоспроможності позичальника та розробити напрями її удосконалення на національному та внутрішньому рівнях з врахуванням впливу позабалансових ризиків.

Об'єктом дослідження є аналітичне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи з врахуванням позабалансових ризиків.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та організаційні засади аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнофілософські та загальнонаукові методи пізнання явищ та процесів у системі кредитних відносин. У процесі дослідження теоретичних аспектів оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи використано методи аналізу, синтезу та порівняння – для деталізації об'єкта дослідження; історичний і діалектичний – для аналізу розвитку методичних підходів до оцінки кредитоспроможності; статистичний – для аналізу якості кредитного портфеля комерційних банків; моделювання – для розробки бально-рейтингової моделі, яка враховує вплив позабалансових ризиків на формування інтегрального показника; методи абстрагування та прогнозування – для розробки методичного підходу до прогнозування інтегрального показника кредитоспроможності.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти у сфері регулювання банківської діяльності та організації оцінки кредитоспроможності позичальників-юридичних осіб, рекомендації Базельського комітету I, II та III, звіти НБУ, статистичні матеріали Державної служби статистики України, первинні документи, звітність суб'єктів господарювання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних, методичних та організаційних положень аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника з врахуванням позабалансових ризиків та розробці практичних рекомендацій, спрямованих на їх удосконалення.

До найбільш суттєвих результатів, які характеризують наукову новизну, належать:

удосконалено:

- зміст поняття «кредитоспроможність» як оціночної характеристики позичальника, що полягає у наявності у нього об'єктивних і суб'єктивних передумов виконати боргові зобов'язання перед кредитором (банківською установою) на основі дотримання принципів кредитування за рахунок грошових коштів, що акумулюються позичальником, та визначено його співвідношення із взаємопов'язаними поняттями «платоспроможність» та «фінансовий стан». Удосконалено класифікацію кредитоспроможності підприємства (за ознаками розміру підприємства; сферою діяльності; видом позичальника; часом здійснення, видом запрошеного кредиту) та визначено

особливості її оцінки в залежності від виділених ознак;

- порядок вибору методологічного підходу до формування методики аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи, який складається з п'яти етапів, та враховує фактори впливу на кредитоспроможність, вимоги до її оцінки та існуючі зовнішні та внутрішні обмеження. Запропонований порядок сприяє здійсненню ефективного вибору впровадження банком методичного забезпечення оцінки кредитоспроможності;

- підходи до вибору методу аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника та виявлено можливості їх імплементації у практику вітчизняних банків, в результаті чого доведено перспективність впровадження методу внутрішнього рейтингування, орієнтованого на формування інтегрального показника кредитоспроможності, що сприятиме підвищенню надійності оцінки кредитного ризику;

- елементний склад механізму аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи з виокремленням суб'єкту, об'єкту, предмету, результату оцінки та забезпечувальних підсистем (методологічної, методичної, обліково-інформаційної, кадрової та організаційної). Використання запропонованого механізму сприятиме підвищенню ефективності кредитних відносин між банком та позичальником;

- склад та структуру обліково-інформаційного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника шляхом врахування позабалансових ризиків у анкеті позичальника та його кредитній історії (щодо наданих та отриманих гарантій і забезпечень), що дозволить підвищити достовірність кредитного рейтингу позичальника;

- методичні засади аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника шляхом розробки бально-рейтингової моделі, яка враховує вплив позабалансових ризиків на формування інтегрального показника, базується на використанні формалізованих та неформалізованих показників, поєднує дотримання принципу об'єктивності при прийнятті фінансових рішень із застосуванням професійного судження банку. Відмінністю запропонованої методики аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності від існуючих є врахування впливу позабалансових зобов'язань при розрахунку показників загальної та проміжної ліквідності і фінансової стійкості підприємства-позичальника;

- методичний підхід до прогнозування інтегрального показника кредитоспроможності на підставі формування математичної моделі залежності коефіцієнтів ліквідності та фінансової стійкості від зміни відсотку позабалансових зобов'язань у загальній сумі поточних зобов'язань позичальника. Використання запропонованого підходу сприятиме ранній діагностиці ознак ускладнення фінансового стану позичальника;

- організаційне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника в напрямку деталізації його складових етапів за такими ознаками: мета етапу; відповідальний за етап; питання, що досліджуються на етапі; документування, тривалість та особливості етапу. Запропоновано порядок інформаційної

взаємодії суб'єктів оцінки кредитоспроможності позичальника за виділеними організаційними етапами при формуванні внутрішнього кредитного рейтингу.

дістало подальший розвиток:

- теоретичні підходи до класифікації банківських ризиків (за сферою виникнення, можливістю оцінки та прогнозування, рівнем втрат, джерелами виникнення), що сприятиме удосконаленню системи ризик-менеджменту у банках. Уточнено зміст поняття позабалансового ризику як потенційної імовірності зростання кредитного ризику банку в результаті недостатнього інформаційного відображення позабалансових операцій у фінансовій звітності позичальника. Визначено, що за місцем в класифікації банківських ризиків позабалансові ризики є непрогнозованими, неквантифікованими, внутрішніми;

- зміст окремих розділів та статей національного рівня регламентації оцінки кредитоспроможності в напрямку доповнення понятійного апарату, уточнення принципів визначення кредитного ризику, додаткового введення до методики визначення класу боржника неформалізованих показників, врахування відсотку позабалансових зобов'язань у сумі поточних зобов'язань позичальника при оцінці кредитного ризику. Уточнено склад та зміст внутрішньобанківських документів з оцінки кредитних ризиків з врахуванням впливу позабалансових ризиків в напрямку розширення інформаційної бази, що сприятиме удосконаленню організації оцінки кредитоспроможності позичальника.

Практичне значення одержаних результатів Основні положення та пропозиції дисертації, одержані автором за результатами дослідження, доведено до рівня методичних та практичних розробок, які містять цінність для банків при формуванні аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи та спрямовані на підвищення ефективності функціонування банківської системи в Україні. Основні пропозиції за результатами дисертаційної роботи впроваджено в практику:

– методичні рекомендації щодо удосконалення складу та структури інформаційного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника шляхом врахування позабалансових ризиків у анкеті позичальника та його кредитній історії (Житомирське РУ ПАТ КБ «Приватбанк», довідка № 368 від 10.04.2017р.);

– методичні рекомендації щодо впровадження бально-рейтингової моделі оцінки кредитоспроможності позичальника, яка враховує вплив позабалансових ризиків на формування інтегрального показника (ЖОД АБ «Укргазбанк», довідка № 508-115 від 11.04.2017 р.).

Пропозиції з удосконалення аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання застосовано під час розробки навчально-методичного забезпечення дисциплін «Банківські операції», «Банківська система», «Фінансовий аналіз», «Аналіз господарської діяльності» (Житомирський державний технологічний університет, довідка № 44-45/362 від 21.02.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі відображені в ній висновки та положення наукової

новизни, які виносяться на захист, одержані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача, що полягають у дослідженні комплексу питань, пов'язаних з аналітичним забезпеченням оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження, що викладені в дисертації, доповідались та обговорювались на 12 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних та наукових конференціях, що відображено в публікаціях [9-20].

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 21 працях, загальним обсягом 8,05 друк. арк., у тому числі 6 – у наукових фахових виданнях, 2 – у наукових фахових виданнях України, які входять до міжнародних наукометричних баз, 12 – тез доповідей на конференціях, 1 – в іншому виданні. Особисто здобувачеві належить 6,85 друк. арк. Публікації повною мірою відображають основні результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із титульного аркуша, анотації (включаючи список публікацій здобувача), змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації викладено на 273 сторінках комп'ютерного тексту, обсяг основної частини – 206 сторінок. Робота містить 58 таблиць (у тому числі 13 таблиць на 19 сторінках), 30 рисунків (у тому числі 7 на 7 сторінках) та 10 додатків. Список використаних джерел налічує 204 найменування на 19 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розкрито актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичну цінність отриманих результатів, характер їх апробації.

У першому розділі «**Теоретичні основи аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання**» поглиблено теоретичні засади кредитоспроможності; сформовано порядок вибору методологічного підходу до формування відповідної методики аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника; обґрунтовано основні методи аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника та визначено напрямки їх імплементації у вітчизняних банках; визначено місце позабалансового ризику у класифікації банківських ризиків.

В результаті дослідження теоретичних основ кредитоспроможності визначено передумови різновекторності цього поняття. З'ясовано, кредитоспроможність є комплексним поняттям, що потребує виділення певних ознак, які розкривають її сутність, а саме: 1) задовільний фінансовий стан позичальника; 2) дотримання принципів кредитування; 3) наявність потенційних джерел повернення кредиту; 4) необхідність трактування кредитоспроможності в системі кредитних відносин. Враховуючи сформовані вимоги до терміну «кредитоспроможність», запропоновано таке його тлумачення: кредитоспроможність – це оціночна характеристика позичальника, що полягає у наявності у нього об'єктивних і суб'єктивних передумов виконати

боргові зобов'язання перед кредитором (банківською установою) на основі дотримання принципів кредитування за рахунок грошових коштів, що акумулюються позичальником. Важливою теоретичною проблемою розкриття економічного змісту кредитоспроможності є те, що в більшості наукових праць її ототожнюють з «платоспроможністю» та «фінансовим станом підприємства». У роботі розмежовано визначені поняття за сутнісними ознаками (широтою поняття, часовою орієнтацією, змістом, джерелами погашення, метою ідентифікації та оцінки, методикою оцінки).

Необхідність впровадження дієвого аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника потребує вибору методологічного підходу до формування методики оцінки. Відсутність єдиного методологічного підходу до аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності дозволила обґрунтувати перспективність впровадження внутрішнього бально-рейтингового методу, орієнтованого на формування інтегрального показника кредитоспроможності, що враховує специфіку діяльності банку, містить формалізовані та неформалізовані показники й ідентифікує рівень кредитного ризику. Орієнтація комерційних банків на зовнішнє рейтингування в сучасних умовах є доцільною для системних банків.

Виявлено, що складність ідентифікації кредитних ризиків при оцінці кредитоспроможності пов'язана з різноспрямованістю наукових підходів до виділення його класифікаційних ознак. Уточнено класифікацію банківських ризиків та з'ясовано місце у ній позабалансових ризиків (рис. 1), що дозволило уточнити їх сутність: під позабалансовим ризиком слід розуміти потенційну імовірність зростання кредитного ризику банківської установи в результаті недостатнього інформаційного відображення позабалансових операцій (щодо наявності, руху ресурсів та їх джерел, які не належать підприємству, але тимчасово знаходяться в його розпорядженні) у фінансовій звітності підприємства-позичальника. За характером позабалансові ризики є непрогнозованими, неквантифікованими, внутрішніми.

У другому розділі **«Формування механізму аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи»** проаналізовано сучасний стан кредитної активності комерційних банків в Україні; сформовано механізм аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи; удосконалено обліково-інформаційне забезпечення та розвинуто методичний інструментарій оцінки кредитоспроможності позичальника з врахуванням позабалансових ризиків. Кредитна активність банків протягом 2015-2016 року була низькою. Це обумовлено скороченням ресурсів, погіршенням кредитоспроможності та платіжної дисципліни позичальників. Наявність високого рівня кредитних ризиків та проблемної заборгованості у 2016 році (рис. 2) призвели до переорієнтації діяльності банків на збереження кредитних відносин з вже існуючими позичальниками, створення найбільш сприятливих умов для їх взаємодії з банками, активізації дій щодо стягнення проблемної заборгованості та реструктуризації боргів. Нагальна необхідність скорочення обсягів

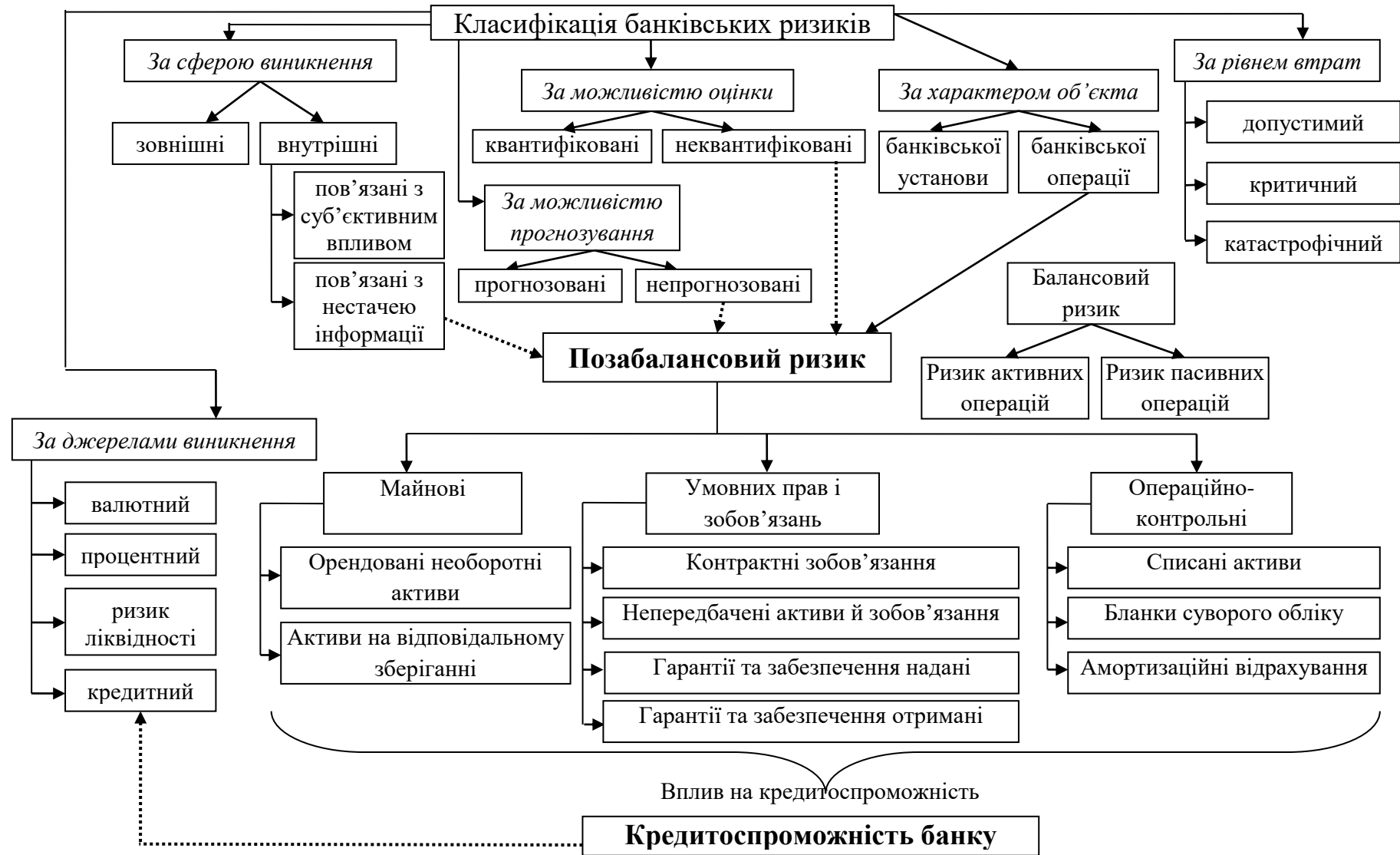

Рис. 1. Місце позабалансових ризиків у класифікації банківських ризиків

проблемної заборгованості обумовила потребу у формуванні механізму аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника.

Рис.2. Динаміка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів протягом 2009-2016 рр. в Україні

В дисертації уточнено трактування механізму аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника (як взаємодії суб'єктно-об'єктної і забезпечувальної підсистем, що у сукупності формують аналітичну систему, спрямовану на прийняття управлінського рішення про надання кредиту і визначення майбутніх кредитних можливостей підприємства). З позиції системного підходу запропоновано склад такого механізму з виокремленням суб'єкту оцінки кредитоспроможності (кредитного відділу банківської установи), об'єкту (господарської діяльності позичальника), предмету (кредитоспроможності позичальника) та забезпечувальних складових (методологічне, методичне, інформаційне, кадрове та організаційне забезпечення). Використання запропонованого механізму сприятиме підвищенню ефективності кредитних відносин між банком і позичальником.

На підставі виділених проблем обліково-інформаційного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника (неповнота та недостовірність джерел інформації, відсутність єдиного інформаційного поля – «кредитних» баз даних, нестабільність нормативно-правової бази, орієнтація виключно на фінансову звітність, неврахування змін зовнішнього середовища) запропоновано напрями його удосконалення (розробка чіткого переліку інформаційного забезпечення; використання даних внутрішнього та зовнішнього аудиту; створення єдиної інформаційної бази про позичальників; широке використання управлінської звітності; моніторинг стану зовнішнього середовища). Визначено, що неврахування впливу позабалансових ризиків при оцінці кредитоспроможності позичальника з причини відсутності їх бухгалтерського відображення у фінансовій звітності обумовлює викривлення результатів одержаної оцінки. Удосконалено склад та структуру обліково-інформаційного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника шляхом врахування позабалансових ризиків у анкеті позичальника та його кредитній історії.

Дослідження діючої методики аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника дозволило виділити такі її недоліки: відсутність якісних факторів впливу на кредитоспроможність позичальника та переоцінка кількісних факторів; неоднозначність інтерпретації одержаного інтегрального показника визначення класу позичальника; підвищені вимоги до достовірності даних фінансової звітності; необхідність високого рівня кваліфікації працівників кредитного відділу банківської установи для проведення такого аналізу; неврахування позабалансових операцій при оцінці кредитоспроможності позичальника; необхідність додаткового наукового обґрунтування вагових коефіцієнтів при використанні скорингової моделі; недостатня кількість фінансових коефіцієнтів, що використовуються в моделях визначення інтегрального показника для різних видів економічної діяльності.

Розвинуто методичні засади аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника з врахуванням позабалансових ризиків, в результаті чого доведено наявність впливу таких ризиків на клас боржника. Це пояснюється тим, що позабалансові інструменти (гарантії, акредитиви, ф'ючерси, опціони) не обліковуються як активи чи пасиви, однак створюють додатковий кредитний ризик банківським установам. На прикладі гарантій, наданих підприємством, обґрунтовано наявність найбільшого впливу на показники ліквідності та фінансової стійкості, в результаті чого запропоновано визначати їх за допомогою таких формул :

$$K_1 = \frac{OA}{ПЗ + ПЗн} \quad (1),$$

де K_1 – коефіцієнт покриття; OA – оборотні активи; $ПЗ$ – поточні зобов'язання; $ПЗн$ – позабалансові зобов'язання по гарантіям та забезпеченням наданим;

$$K_2 = \frac{MOA}{ПЗ + ПЗн} \quad (2),$$

де K_2 - проміжний коефіцієнт покриття; MOA – монетарні оборотні активи, до яких входить векселі одержані, дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, поточні фінансові інвестиції та гроші та їх еквіваленти;

$$K_3 = \frac{BK}{BB + ПЗн} \quad (3),$$

де K_3 – коефіцієнт фінансової стійкості; BK – власний капітал; BB – валюта балансу.

Ідентифікація класу боржника на прикладі фермерського господарства «Алмаз», що кредитується в «Укргазбанку», згідно з діючою в Україні методикою, регламентованою Постановою №351 (без врахуванням позабалансових ризиків та з їх врахуванням) представлено в табл. 1.

Визначений клас боржника кредитоспроможності відрізняється на дві дати: на 01.01.2013 р. (погіршення класу з 1 на 2) і на 01.10.2013 р. (погіршення класу з 5 на 6). Отримання уточнених розрахунків класу позичальника з врахуванням позабалансових зобов'язань сприятиме підвищенню надійності отриманої оцінки та можливості коригування рівня кредитного ризику банку.

У третьому розділі **«Розвиток аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника з врахуванням позабалансових ризиків»** удосконалено методику аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника з врахуванням позабалансових ризиків;

розроблено методичний підхід до прогнозування інтегрального показника кредитоспроможності позичальника з врахуванням впливу позабалансових ризиків; удосконалено організаційне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника.

Таблиця 1

Ідентифікація класу боржника для підприємства «Алмаз» без врахування позабалансових ризиків та з їх врахуванням

Фінансові коефіцієнти, визначені без врахуванням позабалансових ризиків									
Дата розрахунку	X11	X3	X10	X4	X7	X5	X2	Z	Клас боржника
01.10.2012	1,185	0,401	0,176	0,677	1,022	1,022	1,951	6,32825	1
01.01.2013	1,185	0,401	0,176	0,677	1,022	1,022	1,951	6,32825	1
01.04.2013	-0,268	0,401	-0,953	0,540	0,005	1,022	-0,282	1,937539	6
01.07.2013	-0,268	-0,314	-0,953	0,540	0,005	1,022	-0,282	1,575749	6
01.10.2013	-0,046	0,117	-0,953	0,540	1,022	1,022	0,117	2,754114	5
01.01.2014	0,953	0,117	0,176	0,677	0,005	-0,046	0,117	4,033168	4
01.04.2014	-0,268	-0,314	-0,953	0,540	0,005	-0,046	-0,282	0,926405	7
Фінансові коефіцієнти, визначені з врахуванням позабалансових ризиків									
Дата розрахунку	X11	X3	X10	X4	X7	X5	X2	Z ¹	Клас боржника
01.10.2012	1,185	0,401	0,176	0,416	1,022	1,022	1,951	6,253343	1
01.01.2013	1,185	0,401	0,176	0,416	0,005	1,022	1,951	5,586191	2
01.04.2013	-0,268	0,401	-0,953	0,416	0,005	1,022	-0,282	1,901951	6
01.07.2013	-0,268	-0,314	-0,953	0,416	0,005	1,022	-0,282	1,540161	6
01.10.2013	-0,046	0,117	-0,953	0,416	0,005	1,022	0,117	2,051374	6
01.01.2014	0,953	0,117	0,176	0,416	0,004	-0,046	0,117	3,958261	4
01.04.2014	-0,268	-0,314	-0,953	0,416	0,004	-0,046	-0,282	0,890817	7

де $X_1...X_{11}$ – показники, що визначаються на підставі фінансових коефіцієнтів, розрахованих за даними фінансової звітності боржника–юридичної особи, з врахуванням установлених Національним банком діапазонів для кожного фінансового показника;
 Z – інтегральний показник кредитоспроможності;
 Z^1 – інтегральний показник кредитоспроможності з врахуванням позабалансових ризиків.

Надмірна математизація діючого аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності з нівелюванням впливу неформалізованих критеріїв, неточність інтерпретації інтегрального показника класу позичальника, неповнота аналізу з причини неврахування позабалансових операцій при оцінці кредитного ризику, відсутність наукового обґрунтування вагових коефіцієнтів при використанні скорингової моделі та недостатня кількість фінансових коефіцієнтів, що в ній використовуються, обумовлюють необхідність удосконалення існуючого методичного інструментарію оцінки кредитоспроможності. Запропоновано удосконалення методики аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника шляхом розробки бально-рейтингової моделі, яка враховує вплив позабалансових ризиків на формування інтегрального показника та базується на використанні формалізованих та неформалізованих показників, що поєднує дотримання принципу об'єктивності при прийнятті фінансових рішень із застосуванням професійного судження банку (формула 4).

$$Z = \sum_{i=1}^n w_i \times B_i + \sum_{j=1}^m w_j \times B_j \quad (4),$$

де w_i - вагові коефіцієнти за формалізованими показниками; w_j - вагові коефіцієнти за неформалізованими показниками; B_i - загальна кількість балів за формалізованими показниками; B_j - загальна кількість балів за неформалізованими показниками; $n=14$ –

кількість формалізованих показників; $m=5$ – кількість неформалізованих показників; $\sum w_i = 0,6$; $\sum w_j = 0,4$.

Відмінністю запропонованої методики оцінки кредитоспроможності від існуючої є: врахування впливу позабалансових зобов'язань при розрахунку показників ліквідності та фінансової стійкості позичальника; збільшення кількості формалізованих показників; включення до методики неформалізованих показників; диференціація вагових коефіцієнтів за видами економічної діяльності; збільшення кількості класів позичальників. Запропоновано диференційовану 10-бальну шкалу визначення класу боржника. Ідентифікація класу боржника за проаналізованими в дисертації методиками представлена в табл.2.

Таблиця 2

Визначення класу боржника за трьома проаналізованими методиками

Період розрахунку	Клас боржника за методикою [Постанова №23]		Клас боржника за методикою [Постанова №351]		Клас боржника за запропонованою методикою	
	без врахування позабалансових зобов'язань	із врахуванням позабалансових зобов'язань	без врахування позабалансових зобов'язань	із врахуванням позабалансових зобов'язань	без врахування позабалансових зобов'язань	із врахуванням позабалансових зобов'язань
на 01.10.2012	1	1	1	1	2	2
на 01.01.2013	1	1	1	2*	2	2
на 01.04.2013	2	3*	6	6	3	3
на 01.07.2013	3	5*	6	6	3	4*
на 01.10.2013	2	2	5	6*	2	3*
на 01.01.2014	1	2*	4	4	2	3*
на 01.04.2014	3	4*	7	7	2	3*

*клас позичальника, що зазнав змін

В дисертації розроблений методичний підхід до прогнозування інтегрального показника кредитоспроможності на підставі формування математичної моделі залежності коефіцієнтів ліквідності та фінансової стійкості від зміни відсотку позабалансових зобов'язань у загальній сумі поточних зобов'язань позичальника, що описується рівнянням параболі. Використання такого підходу надає можливість виявлення ознак ускладнення фінансового стану при невиконанні зобов'язань принципала перед своїми кредиторами.

В дисертації обґрунтовано, що неодмінною умовою ефективного впровадження нового методичного підходу до оцінки кредитоспроможності у прикладну діяльність банківських установ є їхня правова регламентація. В контексті дослідження уточнено, що регламентація процесу оцінки кредитоспроможності – це сукупність нормативних рівнів та правил організації регулювання кредитних відносин, відображених у нормативно-правових та внутрішньобанківських документах, спрямованих на конкретний об'єкт – оцінку кредитоспроможності. В роботі виділено три нормативні рівні регламентації оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи (міжнародний, національний та внутрішньобанківський), досліджено стан їх функціонування та сформовано напрями удосконалення регламентації на національному та внутрішньому рівнях (рис. 3).

В роботі досліджено організаційне забезпечення оцінки кредитоспроможності та удосконалено редакцію окремих розділів та статей

Рис. 3. Напрями удосконалення нормативної регламентації оцінки кредитоспроможності позичальника за виділеними рівнями

термінами «кредитоспроможність» та «оцінка кредитоспроможності», принципів визначення кредитного ризику, додаткового введення до методики визначення класу боржника неформалізованих показників, врахування відсотку позабалансових зобов'язань у сумі поточних зобов'язань позичальника при розрахунку кредитного ризику. Дістало подальшого розвитку удосконалення змісту внутрішньобанківських документів з оцінки кредитних ризиків з врахуванням впливу позабалансових ризиків (Положення про кредитування; методика оцінки кредитоспроможності позичальника, посадова інструкція клієнт-менеджера) в напрямку розширення інформаційної бази для оцінки, удосконалення Анкети позичальника, виявлення впливу позабалансових зобов'язань на формування класу боржника, підвищення вимог до компетенції клієнт-менеджерів в контексті володіння аналітичними функціями та рейтинговими системами банку. Запропоновані напрями удосконалення сприятимуть покращенню організаційної складової механізму аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника.

ВИСНОВКИ

Одержані в дисертації результати у сукупності вирішують наукове завдання, яке полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних та організаційних положень аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи та розробці практичних рекомендацій, спрямованих на його удосконалення. Основні висновки за результатами проведеного дослідження полягають в наступному:

1. В результаті дослідження наукових підходів до визначення кредитоспроможності з'ясовано, що вона є оціночною характеристикою позичальника, яка полягає у наявності у нього об'єктивних і суб'єктивних передумов виконати боргові зобов'язання перед кредитором (банківською установою) на основі дотримання принципів кредитування за рахунок грошових коштів, що акумулюються позичальником. Удосконалено класифікацію кредитоспроможності підприємства за ознаками розміру підприємства, сферою діяльності, видом позичальника, часом здійснення, видом запрошеного кредиту та визначено особливості її оцінки в залежності від виділених ознак.

2. Уточнено фактори впливу на аналітичне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника та сформульовано вимоги до її аналізу (достовірність, повнота, диференційований підхід в розрізі сфери діяльності та форми власності, забезпечення отримання поточної прогностичної оцінки, прогресивність та об'єктивність), що дозволило сформулювати порядок вибору методологічного підходу до формування методики аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи.

3. Багаточисельність та різноспрямованість існуючих закордонних методик оцінки кредитоспроможності обумовлює необхідність їх впорядкування. Обґрунтовано підходи до узагальнення зарубіжних методів аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника та виявлено можливості їх імплементації у практику вітчизняних банків, в

результаті чого доведено перспективність впровадження методу внутрішнього рейтингування, орієнтованого на формування інтегрального показника кредитоспроможності, що сприятиме підвищенню надійності оцінки кредитного ризику.

4. Доведено підвищення рівня кредитного ризику банку внаслідок неврахування впливу позабалансових зобов'язань на оцінку кредитоспроможності та клас позичальника. З'ясовано місце позабалансових ризиків у класифікації банківських ризиків, що дозволило ідентифікувати їх як потенційну імовірність зростання кредитного ризику банківської установи в результаті недостатнього інформаційного відображення позабалансових операцій (щодо наявності та руху ресурсів та їх джерел, які не належать підприємству, але тимчасово знаходяться в його розпорядженні) у фінансовій звітності позичальника. За характером позабалансові ризики є непрогнозованими, неквантифікованими, внутрішніми (пов'язаними з недостатньою повнотою фінансової інформації про підприємство).

5. Низька кредитна активність банків, скорочення банківських активів, погіршення платіжної дисципліни позичальників вимагає формування аналітичного забезпечення кредитоспроможності позичальника. Під механізмом аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності слід розуміти взаємодію суб'єктно-об'єктної і забезпечувальної підсистем, що у сукупності формують аналітичну систему, спрямовану на прийняття управлінського рішення про надання кредиту і визначення майбутніх кредитних можливостей підприємства. Запропоновано склад такого механізму з виокремленням суб'єкту оцінки (кредитного відділу банківської установи), об'єкту (господарської діяльності юридичної особи), предмету (кредитоспроможності позичальника), методологічного, методичного, інформаційного, кадрового та організаційного забезпечення. Використання такого механізму сприятиме підвищенню ефективності кредитних відносин між банком і позичальником.

6. Виявлено проблеми обліково-інформаційного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника (неповнота та недостовірність джерел інформації, відсутність «кредитних» баз даних, нестабільність нормативно-правової бази, орієнтація виключно на фінансову звітність, неврахування змін зовнішнього середовища). Уточнено склад внутрішніх і зовнішніх джерел обліково-інформаційного забезпечення, деталізовано вимоги до інформації про позичальника. Удосконалено структуру обліково-інформаційного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника шляхом врахування позабалансових ризиків у анкеті позичальника та його кредитній історії (щодо наданих та отриманих гарантій і забезпечень).

7. Аналіз діючого методичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника виявив його надмірну математизацію, неврахування впливу неформалізованих критеріїв, неточність інтерпретації інтегрального показника класу позичальника. Удосконалено методику аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника шляхом

розробки бально-рейтингової моделі, яка враховує вплив позабалансових ризиків на формування інтегрального показника та базується на використанні формалізованих та неформалізованих показників, що поєднує дотримання принципу об'єктивності при прийнятті фінансових рішень із застосуванням професійного судження банку. Відмінністю запропонованої методики оцінки кредитоспроможності від існуючої є: врахування впливу позабалансових зобов'язань при розрахунку показників загальної, проміжної ліквідності та фінансової стійкості підприємства-позичальника; збільшення кількості формалізованих показників; включення неформалізованих показників; диференціація вагових коефіцієнтів за видами економічної діяльності; збільшення кількості класів позичальників.

8. На підставі оцінки рівня проблемної заборгованості в банках обґрунтовано необхідність прогнозування ознак погіршення класу позичальника. Розроблено методичний підхід до прогнозування інтегрального показника кредитоспроможності на підставі формування математичної моделі залежності коефіцієнтів ліквідності та фінансової стійкості від зміни відсотку позабалансових зобов'язань у загальній сумі поточних зобов'язань позичальника. Використання такого підходу надає можливість виявлення ознак ускладнення фінансового стану при невиконанні зобов'язань принципала перед своїми кредиторами.

9. Удосконалено організаційне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника в напрямку деталізації його складових етапів за сформованими ознаками (мета етапу; відповідальний за етап; питання, що досліджуються на етапі; документування, тривалість та особливості організаційного етапу). Запропоновано порядок інформаційної взаємодії основних суб'єктів оцінки кредитоспроможності позичальника за виділеними організаційними етапами при формуванні внутрішнього кредитного рейтингу, що сприятиме удосконаленню процесу кредитування підприємств та зниженню кредитних ризиків.

10. Удосконалено редакцію окремих розділів та статей національного рівня регламентації в напрямку доповнення понятійного апарату термінами «кредитоспроможність» та «оцінка кредитоспроможності», уточнення принципів визначення кредитного ризику за активами, додаткового введення до методики визначення інтегрального показника фінансового стану позичальника якісних (неформалізованих) показників, врахування відсотку позабалансових зобов'язань у сумі поточних зобов'язань позичальника при розрахунку кредитного ризику. Дістало подальшого розвитку склад та зміст внутрішньобанківських документів з оцінки кредитних ризиків та кредитоспроможності позичальника-юридичної особи з врахуванням впливу позабалансових ризиків.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Виговська Н.Г., Виговський В.Г. Розвиток організаційного забезпечення аналізу кредитоспроможності позичальника-юридичної особи // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. 2017. № 1. С. 142-150 (заг. обсяг 0,66

друк. арк., особисто автору належить 0,5 друк. арк.: удосконалено організаційне забезпечення аналізу кредитоспроможності позичальника-юридичної особи) (включено до: Index Copernicus (Польща); ResearchBib (Японія); DOAJ (Швеція); Російський індекс наукового цитування (Росія); Google Scholar (США)).

2. Виговський В.Г. Методичні підходи до оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання комерційними банками // Облік і фінанси АПК. 2012. № 3. С. 125-128 (включено до: Index Copernicus (Польща); ResearchBib (Японія); Російський індекс наукового цитування (Росія); Google Scholar (США); EBSCOhost; RePEc; ProQuest; Ulrich's Periodicals Directory) (0,36 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях України:

3. Виговська Н. Г., Виговський В. Г., Сімеонова Г. Формування механізму оцінки кредитоспроможності позичальника в умовах економічної нестабільності // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки. 2016. № 2. С. 117-129 (заг. обсяг 0,75 друк. арк., особисто автору належить 0,5 друк. арк.: запропоновано механізм оцінки кредитоспроможності позичальника, що сприятиме підвищенню ефективності кредитних відносин між банком і позичальником).

4. Виговська Н.Г., Виговський В.Г. Місце позабалансових ризиків у системі банківських ризиків // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. 2016. № 1(75). С. 3-17 (заг. обсяг 1,05 друк. арк., особисто автору належить 0,7 друк. арк.: визначено місце позабалансових ризиків у системі банківських ризиків).

5. Виговський В.Г. Визначення кредитоспроможності в економічній літературі: оцінка підходів // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. 2013. № 2. С. 206-213 (0,65 друк. арк.).

6. Виговський В.Г. Інформаційне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника: характеристика складу та вимог // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. 2014. № 3. С. 200-206 (0,59 друк. арк.).

7. Виговський В.Г. Ризик як економічна категорія: систематизація наукових підходів та уточнення змісту // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. 2015. № 1. С. 201-209 (0,83 друк. арк.).

8. Виговський В.Г. Удосконалення аналізу кредитоспроможності підприємств з урахуванням позабалансових ризиків // Економічний форум: науковий журнал / Луцький національний технічний університет. 2013. № 1. С. 274-278 (0,36 друк. арк.).

Матеріали конференцій:

9. Виговська Н.Г., Виговський В.Г. Класифікація ризиків як основа удосконалення теоретичних основ ризик-менеджменту // Розвиток бухгалтерського обліку, економічного аналізу та аудиту у ХХІ-му столітті: зб. тез та доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (6-7 листопада 2015 р., м. Житомир). Житомир: ЖДТУ 2015. С. 281-282 (заг. обсяг 0,15 друк. арк., особисто автору належить 0,1 друк. арк.: уточнено класифікацію банківських ризиків).

10. Виговська Н.Г., Виговський В.Г. Ризик як економічна категорія: оцінка наукових підходів // Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні зв'язки: зб. тез та доповідей (26-27 лютого 2015 р., м. Київ). Київ. 2015. С. 474-477 (заг. обсяг 0,19 друк. арк., особисто автору належить 0,1 друк. арк.: узагальнено наукові підходи до визначення поняття «ризик»).

11. Виговський В.Г. Інформаційне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника // Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки (15-17 травня 2013 р., м. Житомир). Житомир: ЖДТУ. 2013. т. II. С. 18-19 (0,18 друк. арк.).

12. Виговський В.Г. Методики оцінки кредитоспроможності позичальника // Актуальні питання економіки та управління: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (27-28 квітня 2012 р., м. Дніпропетровськ). Дніпропетровськ: НО

«Перспектива». 2012. С. 22-23 (0,19 друк. арк.).

13. Виговський В.Г. Методики оцінки кредитоспроможності позичальника: закордонний досвід // Бухгалтерський облік, економічний аналіз та контроль в умовах формування і розвитку сучасних концепцій управління: тези виступів XII Міжнародної наукової конференції (24-25 жовтня 2013 р., м. Житомир). Житомир: ЖДТУ. 2013. С. 326-327(0,17 друк. арк.).

14. Виговський В.Г. Науковий підхід до формування механізму оцінки кредитоспроможності юридичної особи // Фінансові механізми забезпечення розвитку економіки України в сучасних умовах: зб. тез та доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 квітня 2016 р., м. Київ). Київ. 2016. С. 165-166 (0,14 друк. арк.).

15. Виговський В.Г. Наукові підходи до визначення сутності кредитоспроможності суб'єкта господарювання // Тези XXXV науково-практичної міжвузівської конференції, присвяченої Дню університету (25-28 травня 2010 р., м. Житомир). Житомир: ЖДТУ. 2010. т. II. С. 15-16 (0,15 друк. арк.).

16. Виговський В.Г. Організаційне забезпечення аналізу кредитоспроможності позичальника // Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування: тези виступів Міжнародної науково-практичної конференції (25 листопада 2016 р., м. Житомир). Житомир: ЖДТУ. 2016. С. 233-235 (0,14 друк. арк.).

17. Виговський В.Г. Оцінка кредитоспроможності позичальника як фактор зниження кредитного ризику // Економічний дисбаланс країни: проблеми та шляхи вирішення: матеріали XI міжнародної науково-практичної конференції (22-23 червня 2012 р., м. Львів). Львів: «Львівська економічна фундація». 2012. С.48-49 (0,19 друк. арк.).

18. Виговський В.Г. Підходи до визначення кредитоспроможності: критичний аналіз // Розвиток облікової та фінансової складових економічної науки і практики: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції (26-27 вересня 2013 р., м. Київ). Київ: ННЦ «ІАЄ». 2013. С. 595-599 (0,26 друк. арк.).

19. Виговський В.Г. Порівняльний аналіз оцінки кредитоспроможності позичальника в Україні // Тези міжвузівської науково-практичної міжвузівської конференції, присвяченої Дню науки (17-18 травня 2012 р., м. Житомир). Житомир: ЖДТУ. 2012. т. II. С. 15-16 (0,19 друк. арк.).

20. Виговський В.Г. Теоретичні аспекти оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання // Тези XXXVI науково-практичної міжвузівської конференції, присвяченої Дню науки (12-13 травня 2011 р., м. Житомир). Житомир: ЖДТУ. 2011. т. II. С. 222-223 (0,25 друк. арк.).

Інші видання:

21. Виговська Н.Г., Виговський В.Г. Оцінка кредитоспроможності позичальника комерційними банками як фактор зниження кредитного ризику [Монографія] // Information aspects of socio-economic systems development // Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach. 2016. С. 283-290. (заг. обсяг 0,6 друк. арк., особисто автору належить 0,3 друк. арк. в розділі 4.4: досліджено методику оцінки кредитоспроможності позичальника комерційними банками та їх вплив на рівень кредитного ризику).

АНОТАЦІЯ

Виговський В.Г. Розвиток аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Житомирський державний технологічний університет Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2017.

Робота присвячена вирішенню науково-прикладного завдання – обґрунтуванню теоретико-методичних та організаційних положень

аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи та їх удосконаленню. Поглиблено теоретичні засади кредитоспроможності; удосконалено класифікацію кредитоспроможності; сформовано порядок вибору методологічного підходу до формування методики аналітичного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника; удосконалено обліково-інформаційне забезпечення та методичний інструментарій оцінки кредитоспроможності позичальника. Розроблено науково-методичний підхід до прогнозування інтегрального показника кредитоспроможності позичальника; удосконалено організаційне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника.

Ключові слова: кредитоспроможність, позабалансовий ризик, аналітичне забезпечення оцінки кредитоспроможності, механізм оцінки кредитоспроможності, інтегральний показник кредитоспроможності.

АННОТАЦИЯ

Выговский В.Г. Развитие аналитического обеспечения оценки кредитоспособности субъектов хозяйствования. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Житомирский государственный технологический университет Министерства образования и науки Украины, Житомир, 2017.

Диссертация посвящена решению научному обоснованию теоретико-методических и организационных положений аналитического обеспечения оценки кредитоспособности заемщика-юридического лица и разработке практических рекомендаций, направленных на его усовершенствование. Объектом исследования является аналитическое обеспечение оценки кредитоспособности заемщика-юридического лица с учетом внебалансовых рисков. Предметом исследования выступают теоретико-методические и организационные основы аналитического обеспечения оценки кредитоспособности заемщика.

В ходе исследования уточнено понимание содержания понятия «кредитоспособность» как оценочной характеристики заемщика. Усовершенствована классификация кредитоспособности предприятия по таким признакам: размер предприятия; сфера деятельности; вид заемщика; время осуществления, вид запрашиваемого кредита), определены особенности ее оценки в зависимости от выделенных признаков. Предложен порядок выбора методологического подхода к формированию соответствующей методики аналитического обеспечения оценки кредитоспособности заемщика-юридического лица.

Определена перспективность внедрения внутреннего бально-рейтингового метода, ориентированного на формирование интегрального показателя кредитоспособности, который учитывает специфику деятельности банка, содержит формализованные и неформализованные показатели и идентифицирует уровень кредитного риска. Исследованы теоретические

подходы к классификации банковских рисков. Уточнено содержание понятия внебалансового риска как потенциальной вероятности роста кредитного риска банковского учреждения в результате недостаточного информационного отражения внебалансовых операций (относительно наличия и движения ресурсов и их источников, которые не принадлежат предприятию, но временно находятся в его распоряжении) в финансовой отчетности предприятия-заемщика).

Проанализировано современное состояние кредитной активности коммерческих банков и выявлены основные проблемы банковской системы в сфере кредитования в Украине. Уточнена трактовка механизма аналитического обеспечения оценки кредитоспособности (как взаимодействие субъектно-объектной и обеспечивающей подсистем, что в совокупности формирует аналитическую систему, направленную на принятие управленческого решения о предоставлении кредита и определения будущих кредитных возможностей предприятия).

На основании выделенных проблем учетно-информационного обеспечения оценки кредитоспособности заемщика предложены направления его совершенствования. Усовершенствован состав и структура учетно-информационного обеспечения оценки кредитоспособности заемщика путем учёта внебалансовых рисков в анкете заемщика и его кредитной истории (относительно предоставленных и полученных гарантий и обеспечений).

Предложены методические подходы к аналитическому обеспечению оценки кредитоспособности субъектов хозяйствования с учетом внебалансовых рисков, что предоставило возможность выявить их влияние на показатели ликвидности и финансовой устойчивости и повысить точность определения класса заемщика. Усовершенствована методика аналитического обеспечения оценки кредитоспособности заемщика путем разработки бально-рейтинговой модели, которая учитывает влияние внебалансовых рисков на формирование интегрального показателя и базируется на использовании формализованных и неформализованных показателей, сочетает соблюдение принципа объективности при принятии финансовых решений с применением профессионального суждения банка, формируемого при личном общении с клиентом и изучении его кредитной истории.

Разработан методический подход к прогнозированию интегрального показателя кредитоспособности на основе формирования математической модели зависимости коэффициентов ликвидности и финансовой устойчивости от изменения процента внебалансовых обязательств в общей сумме текущих обязательств заемщика. Усовершенствовано организационное обеспечение оценки кредитоспособности заемщика в направлении детализации его составляющих этапов по сформированным признакам. Получило дальнейшее развитие содержание отдельных разделов и статей национального уровня регламентации в направлении дополнения понятийного аппарата терминами «кредитоспособность» и «анализ кредитоспособности», уточнения принципов определения кредитного риска по активам, дополнительного введения в

методику определения интегрального показателя финансового состояния заемщика качественных (неформализованных) показателей, учета процента внебалансовых обязательств в сумме текущих обязательств заемщика при расчете кредитного риска. Уточнен состав и содержание внутриванковских документов по оценке кредитных рисков с учетом влияния внебалансовых рисков в направлении расширения информационной базы для анализа, усовершенствования Анкеты заемщика, определения влияния внебалансовых обязательств на формирование интегрального показателя кредитоспособности, повышения требований к компетенции клиент-менеджеров в контексте владения ими аналитическими функциями и рейтинговыми системами банка.

Ключевые слова: кредитоспособность, внебалансовый риск, аналитическое обеспечение оценки кредитоспособности, механизм оценки кредитоспособности, интегральный показатель кредитоспособности.

ABSTRACT

Vygovsky V.G. Development of analytical providing assessment of solvency of business entities. - Manuscript.

The thesis of obtaining a candidate's degree of economic sciences in speciality 08.00.09 – accounting, analysis and audit (by the types of economic activity). – Zhytomyr State Technological University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr, 2017.

Work is devoted to the solution of a scientific and applied task – to justification of theoretical-methodical and organizational provisions of analytical providing assessment of solvency borrower-legal entity persons and their improvements.

The theoretical principles of solvency are deepened; classification of solvency is improved; the order of the choice of methodological approach before formation of a technique of analytical providing assessment of solvency of the borrower is created; registration information support and methodical tools of assessment of solvency of the borrower is improved. Theoretical approaches to classification of bank risks are investigated promote improvement of formation of system of risk management in banking institutions.

Methodical approach to forecasting of an integrated indicator of solvency of the borrower is developed; organizational support of assessment of solvency of the borrower is improved.

Keywords: solvency, off-balance risk, analytical providing assessment of solvency, solvency assessment mechanism, integrated indicator of solvency.

Підписано до друку 10.08.2017 р. Формат 60x90 1/16

Папір друкарський. Друк офсетний

Гарнітура Time New Roman. Ум. друк. арк. 0,9

Тираж 100. Зам. № 806

Віддруковано з готових оригіналів-макетів автора у Житомирському державному технологічному університеті

10005, Україна, м. Житомир, вул. Чуднівська, 103,

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи

ЖТ № 08 від 26.03.2004 р.